

Тэма 9. СІНТЭЗ ЯЗЫЧНІЦКАЙ І ХРЫСЦІЯНСКАЙ КУЛЬТУР

Наяўная навуковая літаратура спецыяльна не вылучае асноўныя прынцыпы і фактары, якія актыўна садзейнічалі на тэрыторыі Беларусі хрысціянска-язычніцкаму комплексу, сумяшчэнню дахрысціянскай і хрысціянскай культур, развіццю, так званай, народнай рэлігіі, двухвер'я і фарміраванню народнага календара. Некаторыя даследчыкі спадарожна закраналі гэтае пытанне, ці часткова разглядалі яго ў іншым аспекце. Так, вывучаючы пытанні двухвер'я эпохі феадалізму, акадэмік М. Нікольскі звяртае ўвагу на «педагагічны прыём» візантыйскіх прапаведнікаў, якія далікатна прыстасоўвалі шматбожжа прыдняпроўскіх славян хрысціянскаму аднабожжы такім жа шляхам, што і ў свой час рабіла грэчаская царква ў сябе, а таксама згадвае пакланенне родаваму абразу, мясцоваму святому і князю, традыцый братчыны, дзейнасць вешчуноў («волхвы»), скамарохаў і інш.

Складанне падобных традыцый у хрысціянскім быццё адносіцца да актыўных фактараў фарміравання мясцовага календара. У гэтым складаным працэсе існавання народнага двухвер'я прысутнічаюць і пэўныя прынцыпы, якія яго адлюстроўваюць.

Прынцып *хрысціянізацыі* заключаецца ў актыўным уздзеянні царквы на свядомасць людзей з мэтай змянення язычніцкіх абрадаў, культураў і г. д. згодна біблейскага вучэння. Не маючы сілы поўнасцю знішчыць язычніцкую рэлігію, царква пачала прыстасоўваць яе да новай веры: будавалі храмы на месцы ідальскіх капішчаў, прыстасоўвалі старадаўнія звычэй і г. д.

Вельмі бліжэй да значэнні да хрысціянізацыі з'яўляецца прынцып *прымеркавання хранонімаў і прыстасавання цырымоній хрысціянскага календара да язычніцкіх звычаяў і ігрышчаў*.

У гэтых адносінах яскравым дакументам з'яўляецца, да прыкладу, «Гістарычная даведка 1864 г. пра набожныя звычэй, якіх прытрымліваюцца праваслаўныя хрысціянне Мінскай епархіі», якая была падрыхтавана ў свой час рэктарам Мінскай Духовнай семінарыі архімандрытам Мікалаем. Працэдуем некаторыя каляндарныя звычэй, што былі названы «набожнымі», у якіх праглядаецца іх язычніцкая сутнасць:

– звычэй у свята Стрэчання Гасподня прыносяць у царкву васковыя свечкі – «грамніць» – для асвячэння, якія затым захоўваюцца...;

– звычэй на першы дзень Пасхі дарыць і качаць чырвоныя яйца, як сімвал крыжовай смерці Выратавальніка і будучага агульнага Уваскрэшэння, хадзіць па-валачобнаму з музыкай і віншавальнымі песнямі...;

– звычэй у свята народзін св. Іаана Хрысціцеля, перад пачаткам сенакосаў, прыносяць у царкву для асвячэння розныя кветкі і зёлкі і ўжываць іх у якасці лекаў;

– звычэй у пару засухі або працяглай непагоды і іншых няшчасцяў прыносяць у царкву кавалак палатна, спрадзенага і сатканага ў адзін дзень, які таму і называецца абыдзеным, «абудзеным». Гэты звычэй указвае на кроўную і духоўную роднасць жыхароў Мінскай епархіі з іншымі рускімі плямёнамі, у якіх быў старажытны звычэй у няшчасных абставінах будаваць абыдзеныя храмы Божыя...». Тут адчуваецца спроба прыдаць хрысціянскую афарбоўку некаторым дахрысціянскім традыцыям.

Супрацьлеглая з'ява вышэйназванаму, якая ў той жа час можа адбывацца ў адным і тым жа працэсе язычніцка-хрысціянскага комплексу, гэта – *фалькларызацыя*, што адносіцца да больш позняга перыяду, калі ў поўнай сіле бытвала вусная народная творчасць. Яе прыкметай з'яўляецца прысутнасць імя хрысціянскага святога (нават у спрошчаным выглядзе) у народных песнях, прыказках, паданнях, легендах, казках. Яркі прыклад фалькларызацыі царкоўнага пантэону святых – гэта паэтызацыя іх у беларускіх валачобных песнях.

Паэтызацыя, як і *кансервацыя*, язычніцтва ў фальклоры таксама адносіцца да прынцыпаў гістарычнага фарміравання народнай рэлігіі і календара.

Гэта тэма асноўнага палажэння, на чым фарміраваўся і трымаўся язычніцка-хрысціянскі комплекс, пачынаючы ад зараджэння хрысціянства да нашай пары. У канчатковым выніку хрысціянізацыя язычніцтва не дасягнула чакаемага – утварылася вядомае нам трэцяе, якое афіцыйна не прымалася і не прымаецца царквою і недалёкай савецкай рэчаіснасцю.

Прыняцце хрысціянскай рэлігіі прыводзіць да сінтэзу двух культур, светапоглядаў, утвараючы «двухвер'е», «народную рэлігію», «хрысціянска-язычніцкі комплекс», як заўважалі многія даследчыкі. Аналізуючы гэты складаны гістарычны працэс, прыходзіць да вываду, што яму ў пэўнай ступені характэрны паняцці палімптэсту, артэфакту, але найбольш прыдатным вызначэннем з'явы, што прыводзіць да ўтварэння новага шляхам уздзеяння язычніцкай культуры і насаджанага хрысціянскага светапогляду, ёсць сінтэз. З шэрагу бытуючых у большай ступені сіналімічных значэнняў календара, як вынік разглядаемага працэсу, дамінантным і найбольш апраўданым паняццем з'яўляецца «народны».

? Пытанні і заданні

1. Якая розніца паміж датамі ў праваслаўным і каталіцкім календары?
2. Правядзенне дыскусіі на тэму: «Чаму царква праследавала асноўнае свята года – дзень летняга сонцастаяння?».